

פרשת בשלה שירת הים¹

מיד לאחר יציאת מצרים שרו משה ובני ישראל את שירת הים, ובכך מסתיים סיפור יציאת מצרים. בעבר כללה היחידה של פסוקי דזמרא רק את מזמורי התהילים מפרק קמ"ה ("תהלה לדוד") עד סוף ספר תהילים.² עם זאת, צירופה של שירת הים כחלק אינטגרלי מפסוקי דזמרא מקובל היום למעשה בכל תפוצות ישראל, ולהלן אסביר את הגורמים לכך.

עיון במקבילות הלשוניות בפרקים העוסקים בקריעת הים ובשירה מראה לנו, שמשה ובני ישראל בחנו את המציאות הפיזית של קריעת ים סוף בראייה דתית עמוקה, וזיהו דרכה את יד ה' בעולם. נציין כאן כמה דוגמאות לכך.

בפסוקים לפני שירת הים נאמר:

"וַיֹּשַׁע ה' בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם
וַיִּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מוֹת עַל שַׁפַּת הַיָּם:
וַיִּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם
וַיִּירָאוּ הָעַם אֶת ה' וַיֹּאמְרוּ בְּה' וּבַמֶּלֶךְ עֲבָדוּ" (שמות י"ד, ל-לא)

בהתחלה ראו בני ישראל "אֶת מִצְרַיִם מוֹת עַל שַׁפַּת הַיָּם", דהיינו את נפילת האויב המצרי; ראייה פיזית זו מתפרשת מיד כראייה והפנמה דתית במישור אחר: "וַיִּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם", דהיינו ההכרה בנוכחות יד ה' במציאות; הראייה הזו מתורגמת ליראת ה' במישור האמוני: "וַיִּירָאוּ הָעַם אֶת ה' וַיֹּאמְרוּ בְּה' וּבַמֶּלֶךְ עֲבָדוּ".

בתחילת השירה נאמר:

"...אֲשִׁירָה לָהּ כִּי גָאָה גָאָה סוֹס וְרָכְבוֹ רָמָה בַּיָּם: עֲזִי וְזַמְרָת יְ-הוָה וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה זֶה אֱ-לֹהֵי אֲבוֹתַי, אֱ-לֹהֵי אֲבִי וְאַרְמְנָהּ" (שמות ט"ו, א-ב)

בני ישראל ראו את נפילת האויב בגלים הרמים של הים – "סוֹס וְרָכְבוֹ רָמָה בַּיָּם", ובעקבות כך הם למדו לשבח ולרומם את ה' – "אֱ-לֹהֵי אֲבִי וְאַרְמְנָהּ".

1. ראו גם את העיון לשביעי של פסח.

2. כפי שמשמע מהתלמוד (שבת קיט ע"ב), ומסידוריהם של רב עמרם גאון, של אבן ירחי ושל הרוקח.

בים סוף בני ישראל ראו את כוחו של ה' מול האויבים: "יְמִינְךָ ה' נִאֲדָרִי בְּכַף יְמִינְךָ ה' תִּרְעֵץ אוֹיֵב" (שמות ט"ו, ו), והאויבים "צָלְלוּ בְּעוֹפְרֵת בְּמַיִם אֲדִירִים" (פסוק ו), אך הכרה זו בכוחו של ה' הפכה לבסוף גם להכרה בקדושתו: "מִי כְמוֹהָ בְּאֵלֶם ה' מִי כְמוֹהָ נִאֲדָר בְּקִדְשׁ" (פסוק יא).

באופן כללי ניתן לסכם ולומר, ששירת הים מפרשת באופן דתי את המציאות הפיזית של נס יציאת מצרים: בני ישראל מפנימים בשירה זו שהם העם אשר נגאל משיעבוד מצרים, בדרכו להגשים את ייעודו בארץ ישראל, "נִיְוָה קִדְשֶׁךָ" (שמות ט"ו, ג). הבנת המציאות על פי השגחת ה' בעולם היא עיקר המסר של שירת הים.

במכילתא דרבי ישמעאל מובא המדרש הבא:

"אמור המקום למושה: משה! בני נתונים בצרה, והים סוגר, ושונא רודף, ואתה עומד ומאריך בתפלה? אמר לפניו: ומה בידי לעשות? אמר לו: 'ואתה הרם את מטך ונטה ידך על הים וגו'" (שמות י"ד, טז) – ואתה תהא מרומם ומשבח ונותן שיר ושבח והודאה וגדולה ותפארת והוד והלל למי שהמלחמות שלו." (מכילתא דרבי ישמעאל, בשלח, מסכתא דויהי, פרשה ג)

הניסוחים במדרש זה מוכרים לנו מברכת "ישתבה" אשר חותמת את פסוקי דזמרא:

"**יִשְׁתַּבַּח שְׁמֶךָ לְעַד מְלִכְנוּ, הָאֵל-ל מֶלֶךְ הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ, כִּי לָךְ נִאֶה ה' אֵל-לְהִינוּ וְאֵל-לְהֵי אֲבוֹתֵינוּ: שִׁיר וְשִׁבְחָה, הִלַּל וְזָמְרָה, עִז וּמְנַשֶּׁלָה, נִצַּח, גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה, תְּהִלָּה וְתַפְאֵרֶת, קִדְשָׁה וּמְלָכוּת, בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֵל-ל מֶלֶךְ גְּדוֹל בְּתִשְׁבָּחוֹת, אֵל-ל הַהוֹדָאוֹת אֲדוֹן הַנִּפְלְאוֹת, הַבוֹחֵר בְּשִׁירֵי זְמֵרָה, מֶלֶךְ אֵל-ל הַיְעוֹלָמִים."**

מקבילה זו באה ללמדנו, שאף בעבר, כששירת הים לא הייתה חלק מפסוקי דזמרא, תכניה שולבו בתוכם.

רבי דוד אבודרהם, מראשוני ומגדולי פרשני הסידור בספרד במאה ה-14, מסביר את מקומה של שירת הים בפסוקי דזמרא כך: פסוקי דזמרא מורכבים משני חלקים רעיוניים שונים. החלק הראשון כולל ששה מזמורי תהילים המתארים את בריאת העולם; והחלק השני כולל את "וַיִּזְעַע ה'" ואת שירת הים, המתארים את יציאת מצרים. שני החלקים מסיימים בהכפלת הפסוק האחרון שלהם: "בַּל הַנְּשָׁמָה תִּהְיֶה יָהּ-הָ הַלְלוּ יָהּ" בסוף מזמורי תהילים, ו"ה' יְמִלְךָ לְעֹלָם וָעֶד" בסוף החלק השני. חלקים אלה הם זכר למעשה בראשית וזכר ליציאת מצרים. יש להדגיש, כפי שנכתב לעיל, שיציאת מצרים, ובמיוחד ביטוייה בקריעת ים סוף, מסמלים את שליטת ה' בעולם, ואת הכרת עם ישראל בכך.

מעניין לשים לב, שסיפור מעשה הבריאה וסיפור יציאת מצרים מופיעים יחדיו גם בברכות קריאת שמע: ברכת יוצר המאורות וברכת הגאולה. בברכות קריאת שמע של תפילת ערבית אף ניתן למצוא לכך רמז לשוני מעניין: לפני קריאת שמע נאמר: "בִּזְרָא יוֹם וְלַיְלָה, גּוֹלָל אוֹר מִפְּנֵי הַשֶּׁן וְהַשֶּׁן מִפְּנֵי אוֹר, וּמִעֲבִיר יוֹם וּמִבֵּיא לַיְלָה", ובברכת הגאולה לאחר קריאת שמע אנו אומרים: "הַמְעַבֵּיר בְּנֵינוּ בֵּין גְּזְרֵי יָם סוּף, אֶת רוֹדְפֵיהֶם וְאֶת שׂוֹנְאֵיהֶם בְּתִהוֹמוֹת טַבַּע".

על פי זה נוכל לומר, שהשילוב של שירת הים, כזכר ליציאת מצרים, יחד עם מזמורי תהילים, כזכר למעשה בראשית, בפסוקי דזמרא מבטא יסוד חשוב באמונה: ה' מנהיג את העולם הן כ"מְהֵדֵשׁ בְּטוֹבוֹ בְּכָל יוֹם הַמִּיד מַעֲשֵׂה בְרָאשִׁית", והן כ"בֹּעַל מַלְחָמוֹת, זֹרֵעַ צְדָקוֹת, מַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת".